

Tayfun ÇUKUR¹
Buket KARATURHAN¹

¹ Muğla Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman Meslek
Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü,
Milas-MUĞLA,

e-posta: tayfunc@mu.edu.tr.

¹ Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi
Bölümü, Bornova-İZMİR.

Çoğulcu Tarımsal Yayım Sistemi ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme

Pluralist agricultural extension system and its evaluation
in Turkey

Alınış (Received): 16.07.2010

Kabul tarihi (Accepted): 09.11.2010

Anahtar Sözcükler:

Tarımsal Yayım, Çoğulcu Sistem,
Danışmanlık

Key Words:

Agricultural Extension, Pluralistic System,
Consultancy

ÖZET

Çoğulcu tarımsal yayım sistemi, çiftçilere yayım hizmetlerinin tek bir kuruluş yerine birden fazla kuruluş tarafından sunulması esasına dayanmaktadır. Çoğulcu tarımsal yayım sisteminin başarılı sonuçlar verebilmesi için paydaşlar arasında yoğun bir işbirliğinin olması gerekmektedir. Kırsal alanda çiftçiler üretim desenleri, üretimde yaşanan sorunlar ve beklentiler açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Şüphesiz çiftçilerin bu farklılıklarına cevap verecek yayım kuruluşlarının da birden fazla olması, çiftçi beklentilerinin karşılanması açısından yararlı olacaktır. Çalışmada çoğulcu tarımsal yayım sistemi, bu sistemi benimseyen ülkelerin yayım organizasyonları incelenerek Türkiye'deki durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Pluralistic agricultural extension system is based on extension services to farmers by many institutions instead of one institution. For the successful results of pluralistic agricultural extension system has to be intense in cooperation among the stakeholders. Farmers in rural areas shows great differences in terms of production patterns, the problems and expectations. Doubtless more than one extension institution which are respond the farmers differences are useful for expectations of farmers. In this study pluralistic agricultural extension system, extension organizations of the countries which adopted the system and the situation in Turkey are determined.

GİRİŞ

Sistem sözlükte “organizmada aynı işlevleri gerçekleştirmek için birbirleriyle ilgili bağlantılı organların oluşturduğu birlik veya grup” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2010). Tarımsal yayım sistemi ise, bir örgütlenme biçimi veya çalışma düzenini ifade etmektedir. Sorumlu kuruluşlar açısından yayım sistemleri, kamu yayımı, çiftçi kuruluşları yayımı, özel sektör yayımı ve kooperatif yayımı şeklinde sınıflandırılabilir (Yurttaş, 2000). Ülkeler uygulayacakları yayım sistemlerini kendi koşul ve şartlarına göre belirlemektedir.

Yayım bir iletişim sürecidir. Tarımsal yayım temel olarak çiftçiler ve çiftçilere tavsiyelerde bulunan kamu yayımcıları, sivil toplum kuruluşu yayımcıları, çiftçi kuruluşlarının bünyelerinde çalışan yayımcılar, tarımsal girdi ve/veya ürün satan firma elemanları arasında gerçekleşen iki yönlü enformasyon akışına dayanmaktadır (Christoplos, 2009).

Enformasyon yapılandırılmış veri olup, işlenebilir, oluşturulabilir, dönüştürülebilir ve paylaşılabilir (Demiryürek, 2010). Çoğulcu tarımsal yayım sistemi, yayım çalışmalarında kamu yayım servislerinin yanında diğer paydaşların da (çiftçi organizasyonları, sivil toplum kuruluşları, özel tarımsal danışmanlık şirketleri vb.) aktif rol aldığı bir sistem olarak tanımlanabilir.

Ülkelerin çoğulcu tarımsal yayım sistemini benimsemeleri esasen bir neden değil sonuçtur. Değişen şartlar ülkelerin tarımsal yayım sistemlerinde bazı değişikliklere yol açmıştır. Örneğin çiftçilerin enformasyon ihtiyaçları zamanla değişime uğramıştır. 1960'lı yıllarda dünyada tarımsal yayım servislerinin temel önceliği gıda ve çevre güvencesini sağlamak iken, bugün gıda güvenliği konuları önem kazanmıştır. Önceleri gıda güvencesini sağlamaya yönelik olarak yürütülen yoğun teknik yayım çalışmaları önemli bir konu olarak görülürken, bugün yayım çalışmalarında pazar isteklerine uygun kaliteli üretim önem kazanmıştır. Yine son yıllarda giderek önem kazanan organik tarım, gıda güvenliği, IPM (Entegre Zararlı Yönetimi) vb. konular ile ilgili üreticilerin enformasyon ihtiyaçları artmış ve enformasyon ihtiyaçları çeşitlenerek enformasyonu farklı kaynaklardan temin etme gereği ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan özellikle AB ülkelerinde kamu yayım hizmetlerinin etkinliğinde zamanla azalmalar yaşanmıştır. Dünya genelindeki yaklaşık 800.000 yayımcı 1.2 milyar üreticiye hizmet verirken, kamu yayım servislerinin çoğu potansiyel yararlanıcıların ancak %10'una hizmet götürebilmektedir (Gebremedhin ve ark., 2006).

Tarım ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutuyla oldukça geniş bir faaliyet alanıdır (Çukur ve Işın, 2008). Tarım çevrenin korunmasından kırsal mirasın korunmasına, biyolojik çeşitlilikten tarımsal istihdama kadar birçok konuyu bünyesinde barındıran faaliyetler bütünüdür. Konuya bu açıdan bakıldığında tarımsal faaliyetleri yürüten üreticilerin çok farklı alanlarda enformasyona ihtiyaç duyacakları yadsınamaz bir gerçektir. Yukarıda sayılan tüm bu nedenler çoğulcu tarımsal yayımın önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada öncelikle, çoğulcu tarımsal yayım sistemi hakkında genel bilgi verilerek, SWOT analizi ile çoğulcu tarımsal yayım sistemi değerlendirilmiştir. SWOT, üstünlükler, zayıf yanlar, fırsatlar ve tehditler kelimelerinin baş harflerini içeren bir kısaltmadır. Temelde mevcut yapıya ait bu dört faktörün (parametrenin) irdelenerek analiz edilmesi ilkesine sahip olan bu yöntemle, hem niceliksel hem de niteliksel özelliklere ilişkin analizler yapılabilen ve yapılan analizler sonucunda oluşturulan SWOT matrisinin

irdelenmesi ile de mevcut programa ilişkin bir görüş oluşturulabilmektedir (Toksoy vd., 2009). Çalışmada ayrıca Avrupa Birliği ülkelerinde çoğulcu tarımsal yayım sisteminin uygulandığı ülkeler olan Almanya ve Macaristan'daki tarımsal yayım sistemi incelenmiş, daha sonra Türkiye'deki tarımsal yayım çalışmaları değerlendirilmiştir.

Çoğulcu Tarımsal Yayım Sistemi ve Görev Alan Paydaşlar

Çoğulcu tarımsal yayım sisteminde enformasyon üreticilere farklı kaynaklardan sağlanmaktadır. Çoğulcu tarımsal yayım sistemi, kırsal kalkınma sürecinde üreticileri, yayımcıları, girdi sağlayıcıları ve diğer paydaşları bir araya getirmeye ve birlikte çalışmaya odaklanmaktadır (Allahyari, 2009). Çoğulcu tarımsal yayım sisteminde söz konusu paydaşlar arasında yakın bir işbirliği olmalıdır. Çoğulcu tarımsal yayım sistemi üretici ile yayımcı arasındaki güveni arttırmakta ve sinerji yaratmaktadır (Christoplos, 2009). Çoğulcu tarımsal yayım sisteminde devlet, genel yayım politikasının yürütülmesi, koordinasyonu ve yayım çalışmalarının denetimi açısından önemli bir görev üstlenmektedir (Rivera ve Qamar, 2003). Çoğulcu tarımsal yayım sistemi, finansal kısıtlılıklar ve personel yetersizliği gibi sorunların çözümüne katkıda bulunabilmektedir. Diğer taraftan çoğulcu tarımsal yayım sistemi ile belirli alt sektör veya bölgelerin ihtiyaçlarına yönelik stratejiler geliştirilebilmektedir (Birner ve ark., 2006).

Çoğulcu tarımsal yayım sisteminin avantajları şöyle sıralanabilir:

- Kaynak desteği sağlayarak ve yayımı kontrol altına alarak yayım çalışmalarına daha fazla katılım sağlanabilmesi,
- Yayım paydaşları arasında sinerji yaratılması,
- Yayım ve araştırma ilişkisinin daha fonksiyonel olabilmesi,
- Üreticilerin ihtiyaç duyduğu yayımcı ve konu uzmanları sayısında artış gerçekleşmesi,
- Kamu yayımının üzerindeki sorumluluğu, diğer yayım hizmeti sağlayacak kuruluşların paylaşmasıdır (Ponniah ve ark., 2008).

Çoğulcu tarımsal yayım sisteminde iki önemli konu söz konusudur. Bunlardan ilki yayım hizmetini sunan kuruluşlar, diğeri ise yayımın finansmanıdır. Bugün tüm ülkelerde kamu ve kamu dışı kurum-kuruluşlar tarafından yönetilen ve yönlendirilen bir yayım sistemi bulunmaktadır. Tarım Bakanlığı, Ziraat Odaları, kooperatifler, yetiştirici birlikleri, tarımsal danışmanlık şirketleri veya serbest tarım danışmanları, sivil toplum

kuruluşları, tarıma girdi sağlayan ve/veya tarımsal ürünleri pazarlayan firmalar, üniversiteler ve medya yayım hizmeti sunan kuruluşlar arasında sayılabilir.

Çizelge 1 yayım hizmeti sunan kuruluşlar ve yayımın finansmanı ile ilgili farklı seçenekleri göstermektedir. Kuşkusuz tüm alternatiflerin avantaj ve dezavantajları vardır. Ülkeler yayım politikaları ve tarımsal kalkınma stratejilerine göre kendilerine uygun olan kombinasyonu seçmektedir (Anderson, 2008). Daha fazla kaynaktan enformasyona ulaşma, çoğulcu

tarımsal yayım sisteminin güçlü yanlarından birisidir. Diğer taraftan sistemin bazı zayıf yanları da bulunmaktadır. Örneğin sistemde yayım hizmeti sunan çok sayıda paydaş yer aldığından hizmetlerde tekrar riski olabilir. Yayımın finansmanına kamu dışındaki kaynakların da dahil olması bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Üreticilerin yayım hizmeti satın alırken yaşayabileceği ekonomik sıkıntı ise bir tehdit olarak algılanabilir (Çizelge 2).

Çizelge 1. Çoğulcu Tarımsal Yayım Sisteminde Yayım Hizmeti Sunan ve Yayımın Finansmanını Gerçekleştiren Kuruluşlar

Yayım Hizmetinin Finans Kaynağı					
Yayım hizmeti sağlayan	Kamu sektörü	Özel sektör: Çiftçiler	Özel sektör: Firmalar	Üçüncü sektör: Sivil toplum kuruluşları	Üçüncü sektör: Çiftçi tabanlı organizasyonlar
Kamu sektörü	Kamu yayım servisi, ücret ödemesi yok	Ücretli kamu yayım servisi	Özel firmalar kamu yayım servisleri ile sözleşme yapıyor	STK'lar kamu yayımcıları ile sözleşme yapıyor	Çiftçi organizasyonları kamu yayımcıları ile sözleşme yapıyor
Özel sektör: Firmalar	Özel hizmet sağlayıcılarla yapılan sözleşmeler kamu tarafından finanse ediliyor	Özel sektör kuruluşlarının ücret karşılığı yayım hizmeti	Girdi veya ürün satan firmalar enformasyon transferini gerçekleştiriyor	STK'lar özel yayım kuruluşlarında çalışan yayımcılar ile sözleşme imzalıyor	Çiftçi organizasyonları özel yayım kuruluşlarında çalışan yayımcılar ile sözleşme imzalıyor
Üçüncü sektör: Sivil toplum kuruluşları	Sivil toplum kuruluşları ile yapılan sözleşmeleri kamu finanse ediyor	STK tarafından çalıştırılan yayımcıların ücretini çiftçiler ödüyor	Özel firmalar yayım hizmeti sunmak için STK personeliyle sözleşme imzalıyor	STK'ları istihdam ettiği yayımcılarla ücretsiz yayım hizmeti sağlıyor	
Üçüncü sektör: Çiftçi tabanlı organizasyonlar	Çiftçi organizasyonları ile yapılan sözleşmeleri kamu finanse ediyor	Çiftçi organizasyonları tarafından çalıştırılan yayımcıların ücretini çiftçiler ödüyor		STK'lar çiftçi organizasyonları tarafından istihdam edilen yayımcıları finanse ediyor	Çiftçi organizasyonları kendi yayımcılarını istihdam edip üyelerine ücretsiz yayım hizmeti veriyor

Kaynak: Anderson J.R., 2008, Agricultural Advisory Services, http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2008/Resources/2795087-1191427986785/Anderson_AdvisoryServices.pdf, Erişim: Ekim, 2009

Çizelge 2. Çoğulcu Tarımsal Yayım Sistemine İlişkin SWOT Matrisi

Güçlü Yanları	Zayıf Yanları	Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> - Daha fazla kaynaktan enformasyona ulaşma - Enformasyondaki çeşitlilik - Yayımcı sayılarındaki artış - Yayımcıların eğitimlerinin artması - Çiftçi ihtiyaçlarını daha iyi anlama ve daha hızlı cevap verme - Esnek ve tamamlayıcı bir yapıya vardır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yayımın koordinasyon ve denetim problemleri - Yayım hizmetlerindeki tekrarlar - Sınırlı finansal destek 	<ul style="list-style-type: none"> - Üreticileri yayım hizmeti alma konusunda cesaretlendirir - Yayım hizmetlerine sunulan finansal destek - Yayım paydaşları arasında işbirliği ve diyalogun artması - Yayımın finansmanında kamu dışındaki kaynakları sürece dahil etme 	<ul style="list-style-type: none"> - Üreticilerin çoğulcu tarımsal yayım sistemi hakkındaki yetersiz bilgi düzeyi - Üreticilerin yayım hizmeti satın alırken yaşayabileceği ekonomik sıkıntı

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE ÇOĞULCU TARIMSAL YAYIM SİSTEMİ

Avrupa Birliği (AB)'nde tarımsal yayım çalışmalarının genel çerçevesi Ortak Tarım Politikasına göre şekillenmektedir. Ortak Tarım Politikası ile ilgili 2003 yılında gerçekleştirilen reform programıyla AB'de yayım çalışmalarını yakından ilgilendiren iki konu gündeme gelmiştir. Bunlar çiftlik danışma sistemi ile çapraz uyumdur. Sözkonusu reform programıyla üye ülkelere 2007 yılından itibaren çiftlik danışma sistemi kurma zorunluluğu getirilmiştir. Çapraz uyum ile de doğrudan ödeme alan üreticilere kanuni yönetim şartları ve iyi tarım ve çevre koşuluna yönelik önlemlere uyma zorunluluğu getirilmiştir (Council Regulation (EC) No 1782/2003, 29 September, 2003).

Bugün Avrupa Birliği 27 üye ülkeden oluşan büyük bir topluluktur. Bu nedenle birlik içinde çok değişik yayım sistemlerine rastlanmaktadır. Bazı AB ülkelerinde kamu yayımı hakimken (İspanya, Yunanistan ve İtalya), bazı AB ülkelerinde özel tarımsal danışmanlık şirketleri (İngiltere, İrlanda), bazılarında da çiftçi organizasyonları (Fransa, Danimarka) yayım çalışmalarında önemli görevler üstlenmişlerdir. AB ülkelerinin bazılarının ise çoğulcu tarımsal yayım sistemini benimsediği (Macaristan, Estonya, Almanya) görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, AB'de çoğulcu tarımsal yayım sisteminin benimsendiği ülkelerden olan Macaristan ve Almanya'nın tarımsal yayım sistemleri incelenmiştir.

Macaristan'da Tarımsal Yayım

Macaristan'da 1993 yılında gerçekleştirilen yasal düzenlemeyle Tarım Bakanlığının rolü azaltılmış ve tarım danışmanları yayım çalışmalarında aktif görev almaya başlamıştır. Macaristan'da Tarım Bakanlığının belirlediği (kayıtlı) tarım danışmanlarından yayım hizmeti alan üreticilere destek verilmektedir. Macaristan'da söz konusu tarım danışmanlarının listeleri belirli dönemlerde Resmi Gazete'de yayınlanmaktadır (Anonymous, 2006). Macaristan'da kayıtlı tarım danışmanlarından hizmet alan üreticilere devlet desteği Çizelge 3'de gösterilmiştir. Çiftçiler yıllık gelir düzeylerine göre değişen oranlarda destek alabilmektedirler.

Çizelge 3: Tarım Danışmanlarından Hizmet Alan Üreticilere Destek Miktarı

Çiftçinin yıllık geliri (€/yıl)	Destekleme oranı (%)	Desteklemenin maksimum seviyesi (€/yıl)
12 000 – 40.000	75	400
40.001 – 140.000	50	500
140.001 – 200.000	25	600

Kaynak: Anonymous, 2006, Developing the Hungarian Agricultural Extension System within the Range of Project LEARNing, <http://www.inra.fr/learning/docwp/huPoster.doc>, Erişim: Ekim, 2009.

Macaristan'da Tarım Bakanlığı ve tarım danışmanlarının yanında çok sayıda kurum ve kuruluş yayım çalışmaları yürütmektedir. Macaristan tarımsal yayım sisteminde yer alan kurum ve kuruluşlar Çizelge 4'de toplu bir biçimde gösterilmiş, görevleri sıralanmıştır.

Almanya'da Tarımsal Yayım

Almanya tek bir ulusal yayım sistemine sahip değildir. Almanya geçmişleri ve kaynakları birbirinden farklı 16 federal eyaletten oluşmaktadır. Her eyaletin kendi tarım politikası vardır. Eyaletlerin tarım politikaları, eyaletlerin federal hükümetleri tarafından ve AB tüzükleri de dikkate alınarak belirlenmektedir. Her eyalet farklı tarımsal yayım geçmişine ve farklı kurumsal organizasyona sahiptir. Almanya tarımsal yayım sistemi oldukça farklı bir yapı göstermektedir (Currell, Schütz, 2000). Almanya'da genel olarak yayım hizmeti sunan 3 farklı kuruluş vardır. Bunlar Tarım Bakanlığı, Ziraat Odası ve tarımsal danışmanlık şirketleridir (Salasan, 2003). Almanya'da 4 eyalette üretici birlikleri, 6 eyalette tarımsal danışmanlık şirketleri ve 6 eyalette de Tarım Bakanlığı yayım çalışmalarında aktif rol oynamaktadır. Genel olarak tarımsal yayım kuzeybatı Almanya'da Ziraat Odaları, kuzeydoğu Almanya'da tarımsal danışmanlık şirketleri tarafından yürütülmektedir. Güney Almanya'da ise Tarım Bakanlığı bünyesindeki "**Eyalet Tarım Ofisi**" yayım çalışmalarını yürütmektedir. Bu durum; Almanya'da farklı yayım sistemleri ve yaklaşımlarının uygulama alanı bulunduğunu göstermektedir (Özçatalbaş ve ark., 2010).

Almanya'da ziraat odaları büyük yerel organizasyonlardır. Ziraat odaları çiftçi sorun, beklenti ve önceliklerini yani çiftçileri temsil etmektedir. Ziraat odalarında seçilmiş çiftçi temsilcileri yönetimde görev almakla beraber odalar profesyonel yöneticilerce idare edilmektedir. Eyaletlerde; eyaletin büyüklüğüne göre bir veya iki ziraat odası bulunabilmektedir. Ziraat odalarına üye olan çiftçiler sabit bir miktar aidat ödemekte, ayrıca ödedikleri danışmanlık ücretleri ile yayımın finansmanına katkı sağlamaktadırlar. Eyalet hükümetleri ziraat odalarına uygulamalı araştırma, eğitim ve demonstrasyon faaliyetleri için gerekli maddi desteği sağlamaktadır. Ancak eyaletlerin yayım faaliyetlerinin finansmanına katılım oranlarında farklılıklar söz konusudur. Örneğin, Hamburg'da destek seviyesi %50 iken, Schleswig-Holstein'da bu oran % 40 seviyesindedir. Almanya'daki ziraat odaları hayvancılık, bitki koruma ve tarım ekonomisi konularında uzman personel istihdam etmektedir. Bunun yanında eyaletlerin tarımsal yapı ve özelliklerine göre gerekli uzman personelin istihdamı da söz konusudur (Hoffman ve ark., 2000).

Çizelge 4. Macaristan Tarımsal Yayım Sisteminde Yer Alan Kuruluşlar ve Görevleri

Aktörler (Yayım Hizmeti Sunucuları)	Görev Alanları
Tarım Bakanlığı	- Tarımsal yayım sisteminin koordinasyonu - Tarım danışmanlarının sertifikalandırılmaları - Destekleme kaynaklarının hazırlanması ve onaylanması - Yasal metinler, yönetmelikler konusunda bilgilendirme
Tarımsal Eğitim Yayım Enstitüsü (Tarım Bakanlığına bağlı)	- Kamu yayım hizmetlerinin organizasyonu, koordinasyonu ve uygulanması - Ziraat odaları, üniversiteler ve tarımsal yayım merkezleri tarafından sunulan yayım hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde destek olmak
Ziraat Odaları	- Tarımsal yayım merkezleri ile işbirliği yaparak tarımsal yayım hizmeti sunmak - Çiftçilerin tarımsal yayım hizmeti taleplerini belirlemek - Kamu yayım hizmeti sunmak üzere istihdam yapmak ve bunların eğitimlerini sağlamak
Bölgesel Teknik Yayım Merkezleri	- Kamu yayım hizmetlerinin organizasyonu ve sunulması
Tarım Üniversiteleri ve Yüksek Okulları	- Ziraat odaları ve tarımsal yayım merkezleri ile işbirliği yaparak kamu yayım hizmeti sunmak - Bünyesindeki uzmanların başka kuruluşların düzenledikleri eğitimlere katılmalarını sağlamak
Köy Çiftçisi (Seçilmiş Çiftçi)	- Kamu yayım faaliyetlerinin organizasyonuna katılmak, tarım politikaları, yönetmelikler, programlar, desteklemelerin alınması gibi konularda çiftçilerin günlük başvuru ve bilgilendirme noktası olmak
Macaristan Tarım Yayımcıları Birliği	- Üye olan yayımcıların çıkarlarını temsil etmek, - Tarımsal yayım sisteminin geliştirilmesine katkı sağlamak - Lobi çalışması yapmak
Danışmanlık Şirketleri ve Serbest Tarım Danışmanları	- Ücreti karşılığında tarım danışmanlığı hizmeti sunmak - Mümkün olan yerlerde kamu yayımını desteklemek
Tarım ve Kırsal Kalkınma Müdürlüğü	- AB destekleri ile ilgili düzenlemeleri yapmak, başvuru kabul etmek ve değerlendirmek - Desteklemelerle ilgili uygulamaları ve kontrolleri yapmak
Vergi Müdürlüğü	- Finansman desteklerinin kontrolü

Kaynak: Tarım ve Köyüleri Bakanlığı Yayım Dairesi Başkanlığı, 2007, Dünya ve AB Ülkelerinde Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Ders Notu s.36, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sertifika Eğitimi.

Almanya'da tarımsal yayım hizmetlerini gerçekleştiren diğer bir kurum da Tarım Bakanlığı'dır. Almanya'nın güney bölümünde tarımsal yayım çalışmalarından eyaletlerin Tarım Bakanlıkları sorumludur. Hessen, Rhineland-Palantinate, Baden-Württemberg, Hamburg, Saxony ve Bavaria eyaletlerinde tarımsal yayımdan Tarım Bakanlığı sorumludur. Bu eyaletlerde kamu yayımı söz konusu olduğundan yayım harcamalarının tamamı devlet tarafından karşılanmaktadır. Eyaletlerde Tarım Bakanlığı'nın bir kuruluşu olarak tarımsal yayım faaliyetlerini Eyalet Tarım Ofisleri yürütmektedir. Bu ofisler tarafından üreticilere götürülen yayım hizmetleri, tarımla ilgili yasal konular, işletme ekonomisi, bitkisel ve hayvansal üretim ve pazarlama, ev ekonomisi ve beslenme konuları üzerinde

yoğunlaşmaktadır (Jering, 2004). Her eyalet kendi tarımsal yayım programını kendisi hazırlamaktadır.

Almanya'da tarımsal danışmanlık şirketleri son yıllarda yayım faaliyetleri açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Almanya'da özellikle beş yeni eyalette (Eski Doğu Almanya) tarım işletmeleri oldukça büyük işletme ölçeklerine sahiptir. 1990 yılında Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesi yayım servislerinin organizasyon yapısındaki değişikliğin en büyük nedeni olmuştur. Birleşmeden sonra bu 5 yeni eyalette tarım işletmeleri hızlı bir özelleştirme sürecine girmiştir. Bu yeni yasal, mali ve politika çerçevesi özel yayım servislerine ani bir talep yaratmıştır. Bu federal eyaletlerde Tarım Bakanlığı, yayım uzmanlarına belirli konularda teknik destek sağlayarak onlara yardımcı olmaktadır. Tarımsal yayım faaliyetleri ise eyaletin tarım biriminden

tamamen bağımsızdır. Yayım çalışmaları tarımsal danışmanlık şirketlerince yürütülmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak yayım harcamalarının tamamını üreticiler karşılamaktadır. Almanya'da özelleşme ile yayım servislerinde kalite artmış, yayım servisleri daha dinamik bir yapıya kavuşmuştur. Ancak bunun yanında maddi durumu daha kötü olan üreticilerin yüksek maliyetlerden dolayı bu hizmetlere ulaşımında bazı problemler yaşanmıştır (Jering, 2004).

Türkiye'de Tarımsal Yayım

Türkiye'de tarımsal yayım çalışmaları genel olarak incelendiğinde, yayım çalışmalarının büyük ölçüde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar tarafından yürütülmekte olduğu görülmektedir. Bakanlığın yanı sıra üretici örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının da tarımsal yayım çalışmaları bulunmaktadır. Ancak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı gerek il, ilçe ve köy düzeyindeki örgütlenme yapısı gerekse istihdam ettiği yayımcı sayısı itibarıyla kuşkusuz tarımsal yayım çalışmalarında ilk sırayı almaktadır.

Türkiye'de kamu yayımı yayım çalışmalarında önemli yere sahip olmasına rağmen son yıllarda çoğulcu tarımsal yayım sistemi ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinde yürütülen yeni yapılanma çalışmaları, tarımsal yayımın AB ülkelerinde olduğu gibi çoğulcu bir yaklaşımla sürdürülmesi gerektiği anlayışından yola çıkılarak ortaya konmuştur. Bugüne kadar sadece kamu tarafından sunulan tarımsal yayım hizmetleri bu yeni yapılanma süreci içerisinde değişikliğe uğrayarak bundan sonra tarımla ilgili her türlü kamu ve özel sektör ile sivil toplum örgütlerini bir araya getiren bir yapıya kavuşacaktır (Anonim, 2010).

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "halen kamu eliyle yürütülmekte olan eğitim ve yayım hizmetlerine üretici örgütlerinin katkısı sınırlı kalmaktadır" denmektedir (DPT, IX. BYKP, s.32). Diğer taraftan Tarım Stratejisi Raporunda (2006-2010) çiftçi eğitiminde özel yayım uygulamalarının geliştirilmesi bir stratejik öncelik olarak belirlenmiştir.

18.04.2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 9. maddesinde "Bakanlık, tarım, çiftçi eğitimi ve yayım faaliyetlerinde, sivil toplum örgütleri, özel sektör kuruluşları ve serbest danışmanların görev almasını sağlamak için gerekli düzenlemeler yapar, bu kuruluş ve kişileri teşvik eder, çalışma esaslarını belirler ve denetler. Çiftçi eğitimi, özel yayım ve danışmanlık hizmetleri çalışma esas ve usulleri ile ilgili diğer şartlar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir" denmektedir. "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetle-

rinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik" ise 08.09.2006 tarih ve 26283 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin yayımın özelleştirilmesi sürecini başlattığı ve talep yönlendirmeli yeni bir anlayışın uygulamaya geçmesine olanak sağladığı belirtilmektedir. Yönetmelikte tarımsal danışmanlık ve yayım hizmetlerini sunacak kişi ve kuruluşlar; bünyelerinde danışman istihdam eden üretici örgütleri ve ziraat odaları, tarımsal danışmanlık dernekleri/vakıfları, tarımsal danışmanlık şirketleri, serbest tarım danışmanları olarak sıralanmıştır. Görüldüğü gibi yönetmelikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerde olduğu gibi ziraat odaları ve diğer üretici kuruluşlarında yayım ve danışmanlık hizmetlerinin sunulmasında etkin rol almalarına yönelik amaçlar da yer almaktadır (Özçatalbaş ve ark., 2010). Yönetmelikle sisteme yayım hizmeti sunacak yeni aktörler dahil olmuş, böylelikle çiftçilerin enformasyon kaynakları artırılmıştır. Söz konusu yönetmelik çoğulcu bir yayım ve danışmanlık sisteminin oluşturulması açısından atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Adı geçen yönetmelikte Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitim Merkezleri kurulacağı, söz konusu eğitim merkezlerinde kamu ve kamu dışı yayım/tarımsal danışmanlık şirketlerinde görev yapacak yayımcılara/danışmanlara yayım çalışmaları için gerekli mesleki yeterliliği kazandırmak amacıyla sertifika eğitimlerinin düzenleneceği belirtilmektedir. Ancak; 31 Mart 2010 tarih ve 27538 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelikle sertifika eğitimleri zorunlu olmaktan çıkarılmış ve merkezi sınavdan 70 puan alan herkese sertifika verileceği belirtilmiştir. Ayrıca; yönetmelikle getirilen sistemin yerleşmesi ve gelişmesi yönünde uygun destek ve teşviklerin her iki kesime de sunulmasına ihtiyaç vardır denilmektedir. Bu amaçla, sistemin etkinliğini arttırmak için gelişmiş ülkelerdeki deneyimlerden de yararlanılarak hem hizmeti alan çiftçilerin hem de hizmet veren serbest tarım danışmanlarının uygun miktarda teşviklerle desteklenmesi gerekli görülmektedir (Özçatalbaş ve ark., 2010). Bu kapsamda "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ" 21.05.2009 tarih ve 27234 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Tebliğde Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik kapsamında tarımsal danışmanlık hizmeti satın alan ve bu tebliğde belirtilen usul ve esaslara göre başvuran çiftçilere/tarımsal işletmelere 225 TL'lik bir tarımsal yayım ve danışmanlık desteği ödemesinin yapılacağı vurgulanmaktadır.

Ancak, 28.04.2010 tarih ve 27565 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık

Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Karar” uyarınca, destekleme ödemesi kapsamına alınan tarımsal işletmelere ödenecek miktar 500 TL’ye yükseltilmiştir. Bununla ilgili “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerine Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ” 27.05.2010 tarih ve 27593 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

SONUÇ

Çoğulcu tarımsal yayım sisteminde kamu yayım kuruluşu ve kamu dışı yayım kuruluşları üreticilere tarımsal yayım hizmeti sunmaktadır. Bilindiği gibi kamu yayım hizmetlerinin finansmanına çiftçi katılımı söz konusu değilken, kamu dışı yayım kuruluşları tarafından sunulan yayım hizmetlerinin finansmanına çiftçiler belirli oranlarda katılmaktadır. Ülkeler itibariyle çoğulcu tarımsal yayım sistemi incelendiğinde, her ülkenin şartları ve politika önceliklerine göre çoğulcu tarımsal yayım sisteminde görev alan paydaşlar değişebilmektedir. Çoğulcu tarımsal yayım sisteminde en önemli konu koordinasyon olarak görülmektedir. Çünkü hiçbir ülkede farklı yayım kuruluşlarının bir çatıda toplandığı, yönetildiği, finanse edildiği ve kontrol edildiği bir sistem bulunmamaktadır. Hatta bazı kuruluşlar birbirlerinden habersiz bile olabilmektedirler. Önemli nokta bu farklı kuruluşları koordine edecek bir üst kuruluşun (çoğu zaman Tarım Bakanlıkları) sistem faaliyetlerini düzenleyici ve kontrol edici rol üstlenebilmesidir. Çoğulcu tarımsal yayım sistemi uzun yıllardır Avrupa Birliği ülkelerinde son yıllarda da Türkiye’de benimsenen yayım sistemi olmuştur. Çoğulcu tarımsal

yayım sisteminde çok sayıda paydaş görev aldığından sistemin başarılı bir şekilde çalışabilmesi için her bir paydaşın üstüne düşen görevi yerine getirmesi gerekmektedir. Diğer önemli bir husus, üreticilerin yayım hizmetleri için ödeyeceği ücretlerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde üreticilerin ödemeye gönüllü oldukları ücret düzeyi, yayım hizmeti sunan kurum veya kuruluşun başarısı ve üreticilerin organizasyonlara katılımı için oldukça önemlidir (Çınar ve Armağan, 2009).

Yayım faaliyetlerinin finansmanına çiftçi katılımının sağlanabilmesi için yayım faaliyetlerinin öneminin ve vazgeçilmezliğinin çiftçiler tarafından anlaşılması gerekmektedir. Bunun yapılabilmesi için de en geniş alanda uygulanan kamu yayım sisteminin iyileştirilmesi ve özel yayım sisteminin yaygınlaştırılmasına yönelik bir takım stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir (Sezgin, 2010). Diğer taraftan desteklemeler de çoğulcu tarımsal yayım sistemi için önemli bir faktör konumundadır. Zira üreticilerin yayım hizmeti satın alabilmelerinde desteklemelerin önemli bir rolünün olacağı açıktır.

Türkiye’de çoğulcu tarımsal yayım sistemi 2000’li yıllarda gündeme gelmiştir. Dolayısıyla konu gerek üreticiler gerek yayımcılar açısından yeni bir konu olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, sisteme yeni katılan özel danışmanlık firmalarının başarılı olabilmesi ve sisteme daha çok üreticinin dahil edilebilmesi için öncelikle çoğulcu tarımsal yayım sistemi hakkında yeterli tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yürütülmelidir.

KAYNAKLAR

- Allahyari, M.S., 2009, Reorganization of Agricultural Extension toward Green Agriculture, *American Journal of Agricultural and Biological Sciences* 4 (2): 105-109, <http://www.scipub.org/fulltext/AJAB/AJAB42105-109.pdf>, Erişim: Kasım, 2009.
- Anonymous, 2006, Developing the Hungarian Agricultural Extension System within the Range of Project Learning, <http://www.inra.fr/learning/docwp/huPoster.doc>, Erişim: Ekim, 2009.
- Anonim, 2010, “Tarımsal Yayım ve Bilişim Teknolojilerinin Tarımda Kullanılması”, Ç.Ü. TUAM, <http://www.cukurova.edu.tr/merkezler/tyhm/Projeler.html>, Erişim: Temmuz, 2010.
- Anderson J.R., 2008, Agricultural Advisory Services, http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2008/Resources/2795087-1191427986785/Anderson_AdvisoryServices.pdf, Erişim: Ekim, 2009.
- Birner, R. ve ark., 2006, From “Best Practice” to “Best Fit”: A Framework For Analyzing, Pluralistic Advisory Services Worldwide, <http://www.ifpri.org/sites/default/files/publications/dsgdp37.pdf>, Erişim: Kasım, 2009.
- Christoplos, I., 2009, International trends in the context of extension services of relevance to Vietnam, [http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0/0CB3031EFA20BD0147256AF700160A3A/\\$FILE/FULLTEXT.html](http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0/0CB3031EFA20BD0147256AF700160A3A/$FILE/FULLTEXT.html), Erişim: Ekim, 2009.
- Council Regulation (EC) No 1782/2003, 29 September, 2003
- Currle, J. ve P. Schütz, Privatizing agricultural extension services in two new German federal states: necessary conditions emerging from experience, *Human Resources in Agricultural and Rural Development (FAO)*, p. 130-140.
- Çınar G., G. Armağan, 2009, Üreticilerin Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri İçin Ödemeye İstekli Oldukları Ücretlerin Belirlenmesi: Aydın İli Örneği, *Tarım Ekonomisi Dergisi* 2009; 15(2):83-92.
- Çukur, T. ve F. Işın, 2008, İzmir İli Torbalı İlçesinde Sanayi Domatesi Üreticilerinin Tarımın Çok Fonksiyonluluğu Kavramına Bakış Açılımları, *Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg.*, 2008, 45 (3): 185-193.
- Demiryürek K., 2010, Information systems and communication networks for agriculture and rural people, *Agric. Econ.- Czech*, 56, 2010 (5): 209-214.
- DPT, IX. BYKP (2007-2013), Ankara, 100s.

- Gebremedhin B. ve ark., 2006, Commercialization of Ethiopian agriculture: Extension service from input supplier to knowledge broker and facilitator, http://www.ipms-ethiopia.org/content/files/Documents/publications/Working%20Papers/PMSWorkingPaper_1.pdf, Erişim: Ekim, 2009.
- Hoffmann, V. ve ark., 2000, Reforming the Organization of Agricultural Extension in Germany: What Lessons for Other Countries? AgREN Network Paper No. 98, ODI Agricultural Research and Extension Network, London, 9p.
- Jering, A., 2004, Agricultural Education and Extension in Germany, Baltic Sea Agenda 21, Sector Agriculture, Task Force Sustainable Agriculture (TFSA 2/2004), Russian Federation, 9p.
- Özçatalbaş ve ark., 2010, Türkiye’de Tarım Danışmanlığı Sisteminin Geliştirilmesine Yönelik Önlemler, TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası VII. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cild: 2, s.1197-1208.
- Ponniah, A. ve ark., 2008, Improving Productivity and Market Success (IPMS) of Ethiopian farmers project International Livestock Research Institute (ILRI), Addis Ababa, Ethiopia, http://www.ilri.org/Infoserv/webpub/fulldocs/Source%20Book/Source_book.pdf, Erişim: Ekim, 2009.
- Rivera, W. M, Qamar. K., 2003, A New Extension Vision For Food Security Challenge To Change, Sustainable Development Department Food And Agriculture Organization Of The United Nations Rome, 2003.
- Salasan, C., 2003, Problem Solving Group-Agricultural Extension Method, PhD. Thesis, Banat’s University of Agricultural Science and Veterinary Medicine Timisoara, Faculty of Agricultural Management, Timisoara.
- Sezgin, A., 2010, Çiftçilerin Tarımsal Yayımın Finansmanına Katılma İsteklerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Erzurum İli Örneği, Tarım Bilimleri Dergisi, 16 (2010), 116-122.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayım Dairesi Başkanlığı, 2007, Dünya ve AB Ülkelerinde Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Ders Notu, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sertifika Eğitimi.
- Tarım Stratejisi (2006-2010), 30.11.2004 tarih ve 2004/92 Sayılı YPK Kararı Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik, 08.09.2006 tarih ve 26283 sayılı Resmi Gazete.
- Tarım Kanunu, Kanun no 5488, Kabul tarihi, 18.04.2006.
- T.C. Resmi Gazete, 08.09.2006 tarih, 26283 Sayılı Resmi Gazete.
- T.C. Resmi Gazete, 21.05.2009 tarih, 27234 Sayılı Resmi Gazete.
- T.C. Resmi Gazete, 28.04.2010 tarih, 27565 sayılı Resmi Gazete.
- T.C. Resmi Gazete, 27.05.2010 tarih ve 27593 sayılı Resmi Gazete.
- T.C. Resmi Gazete, 31.03.2010 tarih ve 27538 sayılı Resmi Gazete.
- Toksoy D., ve ark., 2009, Orman Köylerindeki Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Swot Analizi İle Değerlendirilmesi (Maçka İlçesi Örneği), Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2009, 9 (1): 12-18, <http://www.kastamonu.edu.tr/Files/File/orman/Dergi/2009%20Mayis/12-18.pdf>, Erişim: Ekim, 2009.
- Türk Dil Kurumu (TDK), 2010, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=sistem&ayn=tam>, Erişim: Temmuz, 2010.
- Yurttaş, Z., Tarımsal Yayım ve Haberleşme, 2000, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:67, Erzurum, 105s.